กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร*

The Participatory Process in Developing a Drinking Water Production System to Promote Peace at Wat Sarod, Bangkok

[1]รัฐไท พร้อมอาษา, อุทัย สติมั่น และ พระครูสังฆกิจดิลก
[1]Ratthai Phromasa, Uthai Satiman and Phrakhrusanghakitdilok
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: ratthi2568@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบอริยสัจโมเดลปฏิบัติการตามบันได 9 ขั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ ความต้องการจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชน 2) พัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชน 3) นำเสนอผลลัพธ์กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย พระสงฆ์และสามเณรในวัดสารอด คณะกรรมการชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งสิ้น 35 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนประสบปัญหาขาดแคลนน้ำดื่มคุณภาพ แม้มีน้ำประปาเพียงพอแต่ไม่เหมาะดื่มเนื่องจากความกระด้างและการปนเปื้อน จึงต้องพึ่งการซื้อน้ำหรือรับบริจาคซึ่งไม่สม่ำเสมอและเพิ่มภาระค่าใช้จ่าย ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความเท่าเทียมในการเข้าถึงน้ำดื่มคุณภาพ จุดแข็งของพื้นที่คือความสัมพันธ์แน่นแฟ้นระหว่างวัดและชุมชน แต่มีข้อจำกัดด้านบุคลากร ความรู้ และงบประมาณ 2) การพัฒนาระบบใช้การบูรณาการหลักพุทธธรรมมรรคมีองค์ 8 กับศาสตร์สมัยใหม่ ออกแบบเป็น WISDOM Model ครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ Water, Introduction, Service, Drink, Output, และ Management ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบระบบ ดำเนินการ จนถึงการติดตามประเมินผล 3) ชุมชนวัดสารอดมีระบบน้ำดื่มอย่างคุณภาพ มาตรฐาน และตรวจสอบได้อย่างต่อเนื่อง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม เสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์วัดชุมชนแน่นแฟ้น ลดภาระค่าใช้จ่ายน้ำดื่มของครัวเรือนและวัด เพิ่มคุณภาพชีวิตทั้งกายและใจ พัฒนาเครือข่ายอาสาสมัครและองค์ความรู้ท้องถิ่นจนดูแลระบบได้ด้วยตนเอง ขยายผลเป็นต้นแบบการจัดการน้ำชุมชนที่ยั่งยืนและนำไปใช้ในพื้นที่อื่นได้ องค์ความรู้ใหม่ คือ การมีส่วนร่วมแบบ 6 ร่วม" (ร่วมเห็น–ร่วมมือ–ร่วมสื่อ–ร่วมใจ–ร่วมให้–ร่วมเป็น) ซึ่งผสมผสานหลักพุทธธรรมกับกระบวนการจัดการน้ำดื่มอย่างบูรณาการ เรียกว่า WISDOM Model สามารถยกระดับคุณภาพน้ำดื่มเสริมสร้างสันติสุข ความสามัคคี และทุนทางสังคมในชุมชนวัดสารอด พร้อมเป็นต้นแบบการจัดการทรัพยากรน้ำที่ตรวจสอบและดูแลได้ด้วยตนเอง

*Received September 10, 2025; Revised December 26, 2025; Accepted January 6, 2026

คำสำคัญ: กระบวนการมีส่วนร่วม; การพัฒนาระบบ; การผลิตน้ำดื่ม; ชุมชนวัดสารอด

Abstract

This research article employed a qualitative study using *Ariyasacca* research model with a nine-step process. The study aimed to: 1) investigate and analyze the context, problems, causes, impacts, priority needs, and relevant theoretical concepts regarding the participatory process in developing a drinking water production system to promote community peace; 2) develop a participatory process for the development of a drinking water production system to enhance community peace; and 3) present the outcomes of the participatory process in developing the drinking water production system to promote community peace at Wat Sarod, Bangkok. Key informants included monks and novices at Wat Sarod, community committee members, local leaders, representatives of relevant agencies, and local residents, totaling 35 participants. Data were analyzed using descriptive methods.

The research findings revealed that: 1) the community faced a shortage of quality drinking water. Although tap water was available in sufficient quantity, it was unsuitable for consumption due to hardness and contamination. This forced residents to rely on purchased or donated water, which was inconsistent and increased household expenses, negatively affecting health and equitable access to clean water. The area's strength lay in the strong relationship between the temple and the community, but limitations existed in terms of personnel, knowledge, and budget; 2) The development of the drinking water system integrated the Noble Eightfold Path with modern scientific knowledge, resulting in the WISDOM Model, which encompassed six components. They are: Water, Introduction, Service, Drink, Output, and Management. The community participated throughout the process, from problem analysis and system design to implementation and monitoring; and 3) Wat Sarod's community developed a high-quality, standardized, and continuously monitored drinking water system. The focus was on a sense of shared ownership, strengthening unity and temple–community relationships, reducing household and temple water expenses, and improving both physical and mental well-being. The project also developed volunteer networks and local knowledge, enabling the community to manage the system independently. This model became a sustainable community water management model that could be replicated in other areas. A key innovation was the "Sixfold Participation" approach (co-seeing, co-working, co-communicating, co-caring, co-giving, co-being), which integrated Buddhist principles with an inclusive water management process. The WISDOM Model effectively enhanced drinking water quality, promoted peace, unity, and social capital in Wat Sarod community, and served as a self-monitored and self-managed water resource management model.

Keywords: Participatory Process; System Development; Water Production; Wat Sarod Community

บทนำ

น้ำถือเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่เพียงแต่เป็นปัจจัยที่หล่อเลี้ยงร่างกาย หากแต่ยังเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (Department of Water Resources, 2021) องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้กำหนดเกณฑ์ว่าน้ำดื่มที่ปลอดภัยต้องปราศจากเชื้อโรคและสารปนเปื้อนที่เป็นอันตราย รวมทั้งต้องมีรสชาติ กลิ่น และสีที่เหมาะสมต่อการบริโภค (World Health Organization, 2017) อย่างไรก็ตาม ปัญหาการเข้าถึงน้ำดื่มสะอาดยังคงเป็นความท้าทายของหลายพื้นที่ในประเทศไทย โดยเฉพาะเขตเมืองที่มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นและระบบสาธารณูปโภคไม่เพียงพอต่อความต้องการ

ชุมชนวัดสารอด เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน โดยมีวัดสารอดเป็นศูนย์กลางทั้งทางศาสนาและสังคม ไม่เพียงเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ แต่ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจและพื้นที่จัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ (Department of Health, Bureau of Food and Water Sanitation, 2020) แม้ตั้งอยู่ใจกลางเมืองหลวง แต่ชุมชนยังคงเผชิญปัญหาน้ำดื่มสะอาด ทั้งในด้านคุณภาพที่ไม่สม่ำเสมอ ค่าใช้จ่ายในการซื้อน้ำดื่มสูงขึ้น และการพึ่งพาน้ำดื่มบรรจุขวดเชิงพาณิชย์ซึ่งเพิ่มภาระทางเศรษฐกิจของครัวเรือน (Department of Disease Control, 2021) ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ และพระสงฆ์ ซึ่งต้องใช้น้ำดื่มที่ปลอดภัยต่อสุขภาพอย่างต่อเนื่อง (Phiriyakul, 2020)

ที่ผ่านมา ภาครัฐและเอกชนได้พยายามพัฒนาระบบน้ำดื่มชุมชนเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงน้ำสะอาดในราคาที่เหมาะสม แต่แนวทางที่ดำเนินการมักเป็นแบบบนลงล่าง (Top-down) ที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ อีกทั้งระบบที่ติดตั้งแล้วบางแห่งขาดการดูแลบำรุงรักษา จึงทำให้ประสิทธิภาพลดลงหรือหยุดใช้งานไป (Sangthong, 2019) ดังนั้น การพัฒนาระบบน้ำดื่มที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัย “กระบวนการมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและร่วมกันบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง (Srisawat, 2021)

กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้ร่วมมือ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การออกแบบระบบ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล ซึ่งจะทำให้โครงการสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และแก้ปัญหาได้แท้จริง อีกทั้งยังช่วยสร้าง “สันติสุขของชุมชน” เพราะการทำงานร่วมกันช่วยลดความขัดแย้ง เพิ่มความไว้วางใจ และเสริมสร้างความสามัคคี เมื่อชุมชนเข้าถึงน้ำดื่มสะอาดอย่างยั่งยืน จะช่วยลดปัญหาสุขภาพ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ส่งเสริมเศรษฐกิจ และนำไปสู่การสร้างชุมชนที่มั่นคงและยั่งยืน (Thiraphan, 2018)

ชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ยังประสบปัญหาการเข้าถึงน้ำดื่มสะอาด แม้น้ำประปามีปริมาณเพียงพอแต่ไม่เหมาะสมต่อการบริโภค ทำให้ชุมชนต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายจากการซื้อน้ำดื่มและเผชิญความเสี่ยงต่อสุขภาพ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง อีกทั้งโครงการจัดการน้ำที่ผ่านมาเป็นแบบบนลงล่าง ขาดความต่อเนื่องและไม่สอดคล้องบริบทชุมชน จึงจำเป็นต้องศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาระบบน้ำดื่มที่ยั่งยืน เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตและสันติสุขในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ ความต้องการจำเป็น และแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

2. เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อนำเสนอผลลัพธ์กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study)

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัย รายงานทางวิชาการ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำดื่มและการพัฒนาชุมชน ทั้งในและต่างประเทศ โดยมีแนวทางดังนี้ รวบรวมข้อมูลเอกสารค้นคว้าจากห้องสมุด มหาวิทยาลัย หน่วยงานราชการ องค์กรท้องถิ่น และฐานข้อมูลออนไลน์ เลือกเฉพาะเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการน้ำดื่ม การพัฒนาระบบชุมชน หลักพุทธธรรม และการเสริมสร้างสันติสุข

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

การลงพื้นที่สำรวจนำร่องและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเพื่อให้การตอบคำถามเกิดความสบายใจในความรู้สึกปลอดภัยและสามารถสะท้อนข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง ผู้วิจัยจึงใช้การตอบคำถามปลายเปิดใน google form โดยมีลำดับในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) ขั้นเตรียมข้อมูลคำถามปลายเปิด โดยนำคำถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิมาใส่ในแบบฟอร์ม Google form เป็นคำถามปลายเปิดและทำลิงค์ QR code และส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและรูปแบบอีกครั้งก่อนนำไปใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2) ก่อนดำเนินการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ประสานกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยและความปลอดภัย รักษาความลับในการให้ข้อมูลรายบุคคล แจ้งกำหนดระยะเวลาในการตอบคำถาม

3) รวบรวมคำตอบของแต่ละข้อคำถาม ตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบ และนำมาสกัดแยกจัดกลุ่มคำตอบ

4) นำข้อมูลที่รวบรวมได้ไปทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปสรุปตอบผลศึกษาวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลบริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในเรื่องเกี่ยวกับสภาพปัญหา ได้แก่ (1) เจ้าอาวาสวัดสารอด และคณะทำงานกองงานเลขานุการวัดสารอด (2) ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสารอด (3) ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน รวม 20 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

ในขั้นตอนการวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดแบบมีโครงสร้าง โดยมีกระบวนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และลงพื้นที่สำรวจข้อมูลนำร่อง เพื่อนำมาเป็นกรอบในการออกแบบสัมภาษณ์ 2) ส่งเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้างให้อาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น การเก็บข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร และการลงพื้นที่สำรวจนำร่องและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเพื่อให้การตอบคำถามเกิดความสบายใจในความรู้สึก

ปลอดภัยและสามารถสะท้อนข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง ผู้วิจัยจึงใช้การตอบคำถามปลายเปิดใน google form

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยแยกการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารประเด็นสภาพบริบทของความต้องการจำเป็นต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ร่วมกับการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ การตรวจทานด้วยข้อมูล ตรวจทานด้วยแหล่งผู้ให้ข้อมูล และตรวจทานด้วยแนวคิด ทฤษฎี นำสรุปผลการวิจัยโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูล แบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และรายงานผลสรุปผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัย เชิงพรรณนาโวหาร

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Presentation of the Research Results)

นำผลการศึกษาวิเคราะห์ที่ได้จากข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มาสรุปผลการวิจัยในเชิงพรรณนา โดยนำเสนอตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำดื่มคุณภาพ แม้ว่าจะมีน้ำประปาใช้เพียงพอในปริมาณ แต่ไม่เหมาะต่อการดื่มโดยตรงเนื่องจากความกระด้างและการปนเปื้อนจากระบบท่อเก่า พระสงฆ์ สามเณร และชุมชนต้องพึ่งพาการซื้อน้ำหรือการบริจาค ซึ่งไม่สม่ำเสมอและเพิ่มภาระค่าใช้จ่าย ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุและเด็กเล็ก ปัญหานี้ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงน้ำดื่มคุณภาพ จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาระบบน้ำที่ได้มาตรฐานกลาง

น้ำดื่มคุณภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตของพระสงฆ์และประชาชน ทั้งในด้านสุขภาพกาย จิตใจ และการดำเนินกิจกรรมทางศาสนา การนำน้ำประปามาผ่านกระบวนการกรองและปรับปรุงคุณภาพตามมาตรฐาน WHO และกรมอนามัย ถือเป็นแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน เพราะสามารถผลิตต่อเนื่อง ควบคุมคุณภาพได้ ลดการพึ่งพาการซื้อหรือบริจาค และแบ่งปันให้ชุมชนใช้ร่วมกัน แต่ต้องมีระบบบำรุงรักษา ตรวจสอบคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ และบริหารจัดการโปร่งใส

ปัจจัยเชิงพื้นที่ จุดแข็ง : ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นระหว่างวัดและชุมชน วัดเป็นศูนย์กลางกิจกรรม มีพื้นที่และแรงสนับสนุนทางสังคม การรวมกลุ่มและสื่อสารภายในมีประสิทธิภาพ จุดอ่อน: ขาดบุคลากรและความรู้ด้านเทคนิค ขาดทักษะบำรุงรักษาระบบและควบคุมคุณภาพน้ำ ปัญหา: งบประมาณและเครื่องมือจำกัด ตรวจคุณภาพไม่ต่อเนื่อง อุปสรรค : การมีส่วนร่วมไม่สม่ำเสมอจากภาระงานของชาวบ้าน และความเข้าใจมาตรฐานน้ำดื่มไม่เท่ากัน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

Participation Theory: การมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของระบบ Integrated Water Resources Management (IWRM): การจัดการน้ำบูรณาการทั้งปริมาณ คุณภาพ และความยั่งยืน Community Health Theory: น้ำดื่มคุณภาพส่งผลต่อสุขภาพกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ Social Capital Theory: ทุนทางสังคมของวัดช่วยระดมคนและทรัพยากรได้ง่าย Peacebuilding Theory: น้ำดื่มคุณภาพและการมีส่วนร่วมช่วยลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความไว้วางใจ และเสริมสันติสุข

หลักพุทธธรรม (มรรคมีองค์ 8) ถูกประยุกต์ใช้ในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การวินิจฉัยปัญหา การออกแบบระบบ การสื่อสาร การลงมือปฏิบัติ การบริหารการเงิน การบำรุงรักษา ไปจนถึงการประเมินผล โดยมุ่งสร้าง “น้ำดี–คนดี–ระบบดี” เพื่อบรรลุสันติสุขเชิงโครงสร้าง

สรุป ระบบน้ำดื่มมาตรฐานที่ขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนและวัด สามารถสร้างความมั่นคงด้านน้ำดื่ม เข้าถึงเท่าเทียม ยกระดับสุขภาวะ และความสัมพันธ์ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ใช้การบูรณาการ หลักพุทธธรรมมรรคมีองค์ 8 กับศาสตร์สมัยใหม่ด้านการจัดการน้ำและสุขภาพชุมชน โดยออกแบบเป็น WISDOM Model ครอบคลุม 6 องค์ประกอบ คือ Water, Introduction, Service, Drink, Output, และ Management เพื่อให้ตอบโจทย์ปัญหาและความต้องการจำเป็นของพื้นที่อย่างแท้จริง

1) Water (น้ำดี) สำรวจแหล่งน้ำดิบและประเมินคุณภาพตามมาตรฐาน WHO/กรมอนามัย โดยชุมชนร่วมตัดสินใจเลือกแหล่งน้ำที่เหมาะสม ใช้ สัมมาทิฏฐิ และ สัมมาวายามะ วิเคราะห์ปัญหาและเพียรปรับปรุงระบบกรอง ผลลัพธ์คือน้ำดื่มสะอาด ปลอดภัย และเข้าถึงได้เท่าเทียม 2) Introduction (การแนะนำดี) จัดเวทีให้ความรู้ สื่อสารข้อมูลคุณภาพน้ำอย่างโปร่งใส และเปิดรับข้อเสนอแนะ ใช้ สัมมาสังกัปปะ และ สัมมาวาจา เพื่อสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นของชุมชน 3) Service (บริการดี) ออกแบบจุดบริการครอบคลุม จัดทีมอาสาสมัครดูแลและตรวจสอบคุณภาพ ใช้ สัมมากัมมันตะ และ สัมมาสติ เพื่อให้บริการปลอดภัยและทั่วถึงทุกกลุ่ม รวมถึงกลุ่มเปราะบาง 4) Drink (ดื่มดี) รณรงค์และให้ความรู้ด้านพฤติกรรมดื่มน้ำสะอาด จัดครอบครัวต้นแบบและตรวจสุขภาพ ใช้ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ เพื่อปลูกฝังวินัยและสุขลักษณะ ลดโรคจากน้ำไม่สะอาด 5) Output (ผลผลิตภัณฑ์ดี) ผลิตน้ำดื่มตามมาตรฐานด้วยระบบกรองที่เหมาะสม ควบคุมคุณภาพทุกเดือน และสร้างแบรนด์ชุมชน ใช้ สัมมาวายามะ และ สัมมาอาชีวะ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์คุณภาพต่อเนื่องและคุ้มค่า 6) Management (การจัดการดี) จัดตั้งคณะกรรมการบริหารแบบมีส่วนร่วม จัดทำแผนการเงิน บำรุงรักษา และรายงานผลอย่างโปร่งใส ใช้หลักมรรคมีองค์ 8 โดยเฉพาะ สัมมาอาชีวะ และ สัมมาสมาธิ เพื่อสร้างระบบที่ยั่งยืน

การดำเนินงานดังกล่าวทำให้ชุมชนและวัดมีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบระบบ ดำเนินการ จนถึงการติดตามประเมินผล ส่งผลให้เกิดน้ำดื่มคุณภาพมาตรฐาน ลดความเสี่ยงต่อสุขภาพ เสริมสร้างความร่วมมือ และวางรากฐานระบบน้ำดื่มที่มั่นคง โปร่งใส และเป็นเจ้าของร่วมกันอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร โดยใช้ WISDOM Model ครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ 1) Water ปรับปรุงคุณภาพน้ำต้นทางด้วยระบบกรองหลายชั้นและฆ่าเชื้อ UV ให้ได้มาตรฐาน WHO และกรมอนามัย สร้างความมั่นใจและสิทธิการเข้าถึงน้ำสะอาดเท่าเทียม 2) Introduction สื่อสารชี้แจงโครงการ โปร่งใส เปิดเวทีซักถาม ทำให้ชุมชนเข้าใจและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม เกิดทุนทางสังคม 3) Service จัดจุดจ่ายน้ำทั่วถึงทั้งวัดและชุมชน ทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงน้ำได้สะดวก ลดความเหลื่อมล้ำ 4) Drink – พฤติกรรมการบริโภคน้ำเปลี่ยนไปใช้ระบบชุมชน ทำให้อัตราการเจ็บป่วยจากโรคทางเดินอาหารลดลง และเกิดความภูมิใจร่วม 5) Output ได้ทั้งน้ำดื่มคุณภาพและผลผลิตทางสังคม เช่น กลุ่มอาสาสมัคร ศูนย์เรียนรู้ และต้นแบบให้ชุมชนอื่น 6) Management ตั้งคณะกรรมการมีตัวแทนทุกภาคส่วน บริหารจัดการ โปร่งใส บำรุงรักษาต่อเนื่อง ถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นต่อไป

ผลกระทบเชิงคุณภาพ ระดับบุคคล ความรู้และทักษะเพิ่มขึ้น เกิดความมั่นใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของ ระดับชุมชน ความร่วมมือและเครือข่ายเข้มแข็ง ลดช่องว่างระหว่างกลุ่ม ระดับระบบ/โครงสร้าง

มีคณะกรรมการและคู่มือบำรุงรักษา ทำให้ระบบมั่นคง ด้านพฤติกรรม เปลี่ยนมาใช้น้ำดื่มมาตรฐานและเผยแพร่ความรู้ต่อ ด้านสุขภาพ/คุณภาพชีวิต ลดโรคจากน้ำไม่สะอาด ลดค่าใช้จ่าย ด้านความยั่งยืน วางรากฐานทั้งด้านเทคนิคและสังคม ทำให้ระบบดำเนินต่อได้แม้เปลี่ยนบุคลากร ภาพรวม โครงการนี้สร้างผลลัพธ์ทั้งด้านกายภาพ (น้ำสะอาดและระบบกรองมาตรฐาน) และด้านสังคม (ความสามัคคี ทุนทางสังคม ความรู้ท้องถิ่น) ทำให้ชุมชนวัดสารอดมีระบบน้ำดื่มที่ตรวจสอบได้ ดูแลได้เอง และเป็นต้นแบบการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ผลลัพธ์จากการดำเนินงานได้ก่อให้เกิด องค์ความรู้ใหม่ ซึ่งเกิดจากการบูรณาการทั้งแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เช่น มรรคมีองค์ 8 หลักเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน และบทเรียนจากการปฏิบัติจริงในพื้นที่ โดยสามารถสรุปและจัดกรอบตามแนวคิด “ร่วมเห็น–ร่วมมือ–ร่วมสื่อ–ร่วมใจ–ร่วมให้–ร่วมเป็น” ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล กลุ่ม และโครงสร้างชุมชน สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

Figure 1: “WISDOM Model”

ผู้วิจัยสามารถอธิบายองค์ประกอบโมเดล ได้ดังต่อไปนี้

1) ร่วมเห็น การวิจัยนี้ทำให้คณะสงฆ์และชุมชนวัดสารอดเกิด การรับรู้ร่วมกัน เกี่ยวกับปัญหาน้ำดื่มทั้งด้านคุณภาพและความเพียงพอ การใช้เวทีประชุม การสนทนากลุ่ม และการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างเปิดเผย

ทำให้ทุกฝ่ายได้เห็นภาพรวมของปัญหาและความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพน้ำกับสุขภาพและกิจกรรมชุมชน การ “ร่วมเห็น” จึงเป็นการสร้างฐานความเข้าใจเดียวกัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างฉันทามติและลดความขัดแย้ง 2) ร่วมมือ จากความเข้าใจร่วม ทำให้เกิด การลงมือปฏิบัติร่วมกัน ระหว่างพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน เยาวชน และหน่วยงานภายนอก เช่น การออกแบบระบบกรองน้ำ การระดมทุน และการจัดเวรดูแลบำรุงรักษาเครื่องกรองน้ำ ความร่วมมือนี้มิได้เกิดเพียงชั่วคราว แต่เป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และการพึ่งพากัน ซึ่งช่วยเพิ่มความยืดหยุ่น (resilience) ของชุมชนต่อปัญหาทรัพยากรน้ำในอนาคต 3) ร่วมสื่อ การสื่อสารภายในและภายนอกชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด มีการใช้ทั้งสื่อดั้งเดิม เช่น การประกาศเสียงตามสาย การประชุมหมู่บ้าน และสื่อสมัยใหม่ เช่น กลุ่มไลน์ เฟซบุ๊ก เพื่ออัปเดตสถานการณ์ แจ้งตารางบำรุงรักษา หรือเผยแพร่ความรู้เรื่องมาตรฐานน้ำดื่ม การ “ร่วมสื่อ” ทำให้ข้อมูลมีความโปร่งใส เข้าถึงได้ และช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ 4) ร่วมใจ จากการทำงานร่วมกันต่อเนื่อง เกิด ความผูกพันและความศรัทธาร่วม ต่อโครงการน้ำดื่ม ทุกฝ่ายเห็นคุณค่าในผลลัพธ์ที่ไม่เพียงแก้ปัญหาน้ำ แต่ยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ความร่วมใจนี้สะท้อนผ่านการช่วยเหลือโดยสมัครใจ การเข้าร่วมกิจกรรมบำรุงรักษาแม้ไม่ถูกกำหนดหน้าที่ และการปกป้องระบบน้ำของชุมชนเสมือนเป็นสมบัติส่วนรวม 5) ร่วมให้ ความร่วมมือไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแรงงานหรือเวลา แต่ยังรวมถึง การแบ่งปันทรัพยากร เช่น การบริจาคเงินเพื่อซื้อไส้กรอง การสนับสนุนอุปกรณ์จากภาคเอกชน หรือการแบ่งปันความรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านน้ำ การให้ในรูปแบบต่าง ๆ นี้ช่วยลดภาระต้นทุนโครงการ และสร้างความรู้สึกว่าทุกคนมีส่วนลงทุนในความสำเร็จร่วมกัน 6) ร่วมเป็น ในที่สุด ชุมชนวัดสารอดได้ก้าวสู่การเป็น เจ้าของระบบน้ำดื่มอย่างแท้จริง โดยมีคณะทำงานและตัวแทนชุมชนที่สามารถดูแล บริหาร และตัดสินใจเรื่องระบบน้ำได้ด้วยตนเอง นี่คือการเปลี่ยนจากผู้รับความช่วยเหลือมาเป็นผู้กำหนดทิศทางและพัฒนาระบบน้ำของตนเองอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “ชุมชนเข้มแข็ง” และ “การพึ่งพาตนเอง”

สรุปเชิงคุณภาพ จากองค์ความรู้ใหม่ “ร่วมเห็น–ร่วมมือ–ร่วมสื่อ–ร่วมใจ–ร่วมให้–ร่วมเป็น” ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการมีส่วนร่วมมิได้หยุดอยู่แค่การทำโครงการให้สำเร็จ แต่เป็นการสร้างทุนทางสังคม ความรู้ และความสามารถในการจัดการทรัพยากรที่เป็นของชุมชนเอง ผลกระทบเชิงคุณภาพจึงอยู่ที่การยกระดับความตระหนักรู้ ความสัมพันธ์ และศักยภาพการจัดการตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานของการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1) บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

ชุมชนยังประสบปัญหาขาดแคลนน้ำดื่มคุณภาพ แม้ว่าจะมีน้ำประปาในปริมาณเพียงพอ แต่ไม่เหมาะสมต่อการบริโภคโดยตรง เนื่องจากมีค่าความกระด้างสูงและการปนเปื้อนจากระบบท่อเก่า สถานการณ์ดังกล่าวทำให้พระสงฆ์ สามเณร และประชาชนต้องพึ่งพาการซื้อน้ำดื่มหรือการรับบริจาค ซึ่งไม่สม่ำเสมอและก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงน้ำดื่มที่มีคุณภาพ ทั้งที่น้ำสะอาดถือเป็นปัจจัยสี่พื้นฐานของมนุษย์ (Department of Health, Bureau of Food and Water Sanitation, 2020)

ผลดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีสุขภาพชุมชน (Community Health Theory) ที่อธิบายว่าความไม่เพียงพอของทรัพยากรด้านสุขภาพพื้นฐาน เช่น น้ำดื่มคุณภาพ จะส่งผลโดยตรงต่อ

สุขภาวะของคนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ได้แก่ ผู้สูงอายุและเด็กเล็กที่มีภูมิคุ้มกันต่ำ จึงมีความเสี่ยงต่อโรคจากน้ำที่ไม่สะอาด (Kawachi and Berkman, 2000)

อย่างไรก็ตาม จุดแข็งที่สำคัญของพื้นที่ คือ ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างวัดและชุมชน อันถือเป็นทุนทางสังคมที่สามารถต่อยอดไปสู่การจัดตั้งระบบการจัดการน้ำดื่มร่วมกันได้ในอนาคต แต่ข้อจำกัดด้านบุคลากร ความรู้ และงบประมาณ ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ จึงควรมีการพัฒนาศักยภาพจิตอาสา ส่งเสริมองค์ความรู้ด้านสุขาภิบาลน้ำ และจัดหาทุนสนับสนุนเพิ่มเติม เพื่อให้การแก้ปัญหาน้ำดื่มของชุมชนเกิดความยั่งยืน

2) กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

การดำเนินงานพัฒนาระบบน้ำดื่มของชุมชนวัดสารอด โดยใช้การบูรณาการหลักพุทธธรรมมรรคมีองค์ 8 เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่และออกแบบเป็น WISDOM Model ครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ Water, Introduction, Service, Drink, Output และ Management แสดงให้เห็นผลสัมฤทธิ์ทั้งในเชิงกายภาพและเชิงสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบระบบ การดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผล ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (Ownership) และสร้างความยั่งยืนของโครงการได้จริง (Arnstein, 1969)

ในมิติด้าน Water และ Drink การปรับปรุงคุณภาพน้ำต้นทางด้วยระบบกรองหลายชั้นและการฆ่าเชื้อด้วยรังสี UV ให้ได้มาตรฐานองค์การอนามัยโลก (WHO) และกรมอนามัย ช่วยสร้างความมั่นใจในคุณภาพน้ำที่สะอาดและปลอดภัยต่อการบริโภค (Department of Health, Bureau of Food and Water Sanitation, 2020) ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนให้หันมาใช้น้ำดื่มที่ผ่านการตรวจสอบมาตรฐานของชุมชน ส่งผลให้อัตราการเจ็บป่วยจากโรคทางเดินอาหารลดลง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสุขภาพชุมชน (Community Health Theory) ที่อธิบายน้ำสะอาดว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานต่อสุขภาวะของทั้งกายและใจ (Kawachi and Berkman, 2000)

องค์ประกอบด้าน Introduction และ Service เน้นการสื่อสารโปร่งใส การเปิดเวทีพูดคุย และการกระจายบริการอย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งสอดคล้องกับ Social Capital Theory ที่ระบุว่าความสัมพันธ์และความไว้วางใจในชุมชนจะเพิ่มพลังแห่งการร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ (Putnam, 2000) ส่วนองค์ประกอบ Output และ Management แสดงถึงการเกิดผลผลิตทางสังคม เช่น การรวมกลุ่มอาสาสมัคร การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ และการสร้างระบบบริหารจัดการที่มีโครงสร้างชัดเจน โดยมีคณะกรรมการจากทุกภาคส่วนร่วมกันกำหนดนโยบายและดูแลบำรุงรักษา ทำให้ระบบน้ำดื่มมีความมั่นคงและถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง อันสอดคล้องกับ Peacebuilding Theory ที่ชี้ว่าการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมและโปร่งใสจะช่วยเสริมสร้างสันติสุขและความไว้วางใจในสังคม (Lederach, 1997)

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าชุมชนวัดสารอดไม่เพียงแต่มีระบบน้ำดื่มที่มีมาตรฐาน ตรวจสอบได้ และลดภาระค่าใช้จ่ายครัวเรือน แต่ยังสามารถเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน พัฒนาเครือข่ายอาสาสมัครและองค์ความรู้ท้องถิ่น จนสามารถดูแลระบบได้ด้วยตนเอง และต่อยอดเป็นต้นแบบการจัดการน้ำดื่มชุมชนที่ยั่งยืน ขยายผลสู่พื้นที่อื่นได้ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาที่บูรณาการทั้งด้านเทคโนโลยี การมีส่วนร่วม และคุณธรรมได้อย่างสมบูรณ์

3) ผลลัพธ์กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตน้ำดื่มเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

ชุมชนวัดสารอดสามารถพัฒนาระบบน้ำดื่มที่มีคุณภาพ มาตรฐาน และตรวจสอบได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในคุณภาพน้ำและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมของคนในชุมชน อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Participation Theory ที่ชี้ว่าการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนจะทำให้เกิดความผูกพันและการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง (Arnstein, 1969)

การมีระบบน้ำดื่มที่ได้มาตรฐานยังช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายน้ำดื่มของครัวเรือนและวัด อีกทั้งยังเสริมสร้างคุณภาพชีวิตทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะการลดความเสี่ยงจากโรคที่เกิดจากน้ำไม่สะอาด ตรงกับหลักการของ Community Health Theory ที่มองว่าน้ำสะอาดเป็นปัจจัยพื้นฐานของสุขภาวะมนุษย์ (Kawachi, and Berkman, 2000)

นอกจากนี้ การพัฒนาเครือข่ายอาสาสมัครและองค์ความรู้ท้องถิ่นจนสามารถดูแลระบบได้ด้วยตนเอง แสดงให้เห็นถึงการสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) ที่เข้มแข็ง ส่งเสริมความสามัคคีและความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น อันสอดคล้องกับ Social Capital Theory ที่เน้นว่าเครือข่ายและความไว้วางใจทางสังคมจะทำให้การจัดการทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Putnam, 2000)

สุดท้าย ความสำเร็จดังกล่าวได้ขยายผลเป็นต้นแบบการจัดการน้ำชุมชนที่ยั่งยืนและสามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่อื่นได้ ถือเป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่บูรณาการองค์ความรู้สมัยใหม่กับทุนทางสังคมและหลักพุทธธรรมเข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Peacebuilding Theory ที่อธิบายว่าการจัดการทรัพยากรอย่างโปร่งใสและมีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความไว้วางใจและสันติสุขในสังคม (Lederach, 1997)

สรุปอภิปราย การประยุกต์ใช้ WISDOM Model ทำให้ชุมชนวัดสารอดได้ทั้งระบบน้ำดื่มมาตรฐานและการเสริมสร้างสันติสุขเชิงโครงสร้างและสังคม ระบบนี้ตรวจสอบได้ ดูแลได้เอง และเป็นต้นแบบที่สามารถถอดบทเรียนไปใช้ในชุมชนอื่นได้ สะท้อนให้เห็นว่าการบูรณาการเทคโนโลยี การมีส่วนร่วม และคุณธรรมสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

สรุป

ชุมชนประสบปัญหาน้ำดื่มไม่เหมาะสม แม้มีน้ำประปาเพียงพอ แต่มีความกระด้างและการปนเปื้อน ทำให้ต้องซื้อน้ำหรือรับบริจาคเพิ่มภาระค่าใช้จ่าย ปัญหานี้กระทบต่อสุขภาพ ความเท่าเทียม และคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบางในชุมชน ข้อได้เปรียบคือความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนที่แน่นแฟ้น แต่ยังขาดบุคลากร ความรู้ และงบประมาณ การพัฒนาระบบใช้องค์ความรู้แบบบูรณาการ ผสมผสานมรรคมีองค์ 8 กับศาสตร์สมัยใหม่ ออกแบบเป็น WISDOM Model ครอบคลุม 6 ด้าน คือ Water, Introduction, Service, Drink, Output และ Management ชุมชนมีส่วนร่วมครบวงจร ตั้งแต่การสำรวจ วิเคราะห์ ออกแบบ ปฏิบัติ ติดตามและประเมินผล ผลลัพธ์คือระบบน้ำดื่มคุณภาพ มาตรฐาน ตรวจสอบได้ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและสามัคคี ชุมชนลดภาระค่าใช้จ่ายน้ำดื่ม เพิ่มคุณภาพชีวิต และสร้างเครือข่ายอาสาสมัครท้องถิ่น องค์ความรู้ใหม่ คือ การมีส่วนร่วมแบบ “6 ร่วม” (ร่วมเห็น–ร่วมมือ–ร่วมสื่อ–ร่วมใจ–ร่วมให้–ร่วมเป็น) ซึ่งยกระดับคุณภาพน้ำดื่ม เสริมสันติสุข ความสามัคคี และเป็นต้นแบบการจัดการน้ำชุมชนที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ชุมชนวัดสารอดประสบปัญหาขาดแคลนน้ำดื่มคุณภาพ แม้มีน้ำประปาเพียงพอแต่ไม่เหมาะสมต่อการบริโภค เนื่องจากความกระด้างและการปนเปื้อน ส่งผลให้ต้องซื้อน้ำหรือรับบริจาคเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายและกระทบต่อสุขภาพ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กรมอนามัย และหน่วยงานด้านน้ำ ควรนำไปใช้ดำเนินการโดย กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำดื่มชุมชนให้สอดคล้องกับเกณฑ์ของ WHO และกรมอนามัย จัดระบบตรวจสอบคุณภาพน้ำเป็นระยะ จัดทำคู่มือการติดตั้ง การบำรุงรักษา และการตรวจสอบระบบกรองน้ำ เพื่อให้ชุมชนใช้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนาระบบน้ำดื่มโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม มรรคมีองค์ 8 กับศาสตร์สมัยใหม่ และออกแบบเป็น WISDOM Model ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมครบวงจรตั้งแต่สำรวจ วิเคราะห์ ออกแบบ ปฏิบัติ และติดตามผล ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อปท. วัด โรงเรียน และหน่วยงานสาธารณสุข ควรนำไปใช้ดำเนินการโดย บรรจุโครงการผลิตน้ำดื่มชุมชนไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นและแผนพัฒนาจังหวัด จัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมบทบาทวัดเป็นศูนย์กลางการจัดการน้ำ และสร้าง “กองทุนซ่อมบำรุงระบบน้ำดื่ม” ที่บริหารร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน และ อปท.

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ชุมชนวัดสารอดสามารถพัฒนาระบบน้ำดื่มคุณภาพมาตรฐานตรวจสอบได้ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม เสริมสร้างสามัคคี ลดภาระค่าใช้จ่าย และยกระดับคุณภาพชีวิต พร้อมทั้งเกิดองค์ความรู้ใหม่คือ “6 ร่วม” (ร่วมเห็น–ร่วมมือ–ร่วมสื่อ–ร่วมใจ–ร่วมให้–ร่วมเป็น) ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เขต/จังหวัด และเครือข่ายสาธารณสุข ควรนำไปใช้ดำเนินการโดย สนับสนุนให้ชุมชนวัดสารอดเป็น “ต้นแบบ” (Best Practice) และขยายผลสู่ชุมชนอื่น จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ศึกษาดูงาน และอบรมเชิงปฏิบัติการ ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคนิคการดูแลระบบน้ำดื่มผ่านสื่อออนไลน์ คู่มือ และสื่อการเรียนรู้ บูรณาการการจัดการน้ำกับกิจกรรมเยาวชน โรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็ก เพื่อปลูกฝังพฤติกรรมการดูแลทรัพยากรตั้งแต่วัยเยาว์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นการวิจัยในอนาคต ควรต่อยอดจากงานนี้ โดยเน้นดังนี้

2.1 ศึกษาการประยุกต์ใช้ WISDOM Model ในชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น ชุมชนชนบทพื้นที่ภูเขา หรือชายฝั่ง เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยความสำเร็จและความยั่งยืน

2.2 ทำวิจัยเชิงปริมาณด้านสุขภาพและเศรษฐกิจ เช่น การลดโรคทางเดินอาหาร และการประหยัดค่าใช้จ่ายครัวเรือนหลังใช้ระบบน้ำดื่ม

2.3 ศึกษาการเปรียบเทียบ WISDOM Model กับโมเดลอื่น เช่น IWRM หรือ Community-based Water Management และวิเคราะห์ศักยภาพของการประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักพุทธธรรมในการสร้างสันติสุขเชิงโครงสร้าง

References

Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners,* 35(4), 216–224.

Department of Disease Control. (2021). *Report on the Situation of Gastrointestinal Diseases.* Bangkok: Ministry of Public Health.

Department of Health, Food and Water Sanitation Division. (2020). *Announcement of the Department of Health: Standards for Drinking Tap Water, B.E. 2563 (2020).* Bangkok: Department of Health.

Department of Water Resources. (2021). *Report on the Water Resources Situation in Thailand.* Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment.

Kawachi, B. B., & Berkman, L. F. (2000). *Social Epidemiology.* New York: Oxford University Press.

Lederach, J. P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies.* Washington, DC: United States Institute of Peace Press.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community.* New York: Simon & Schuster.

Sangthong, S. (2019). *Public Participation in Local Development.* Bangkok: Ramkhamhaeng University.

Thavatchai, P. (2020). Community Water Management in Urban Areas: Problems and Challenges. *Journal of Community Development,* 12(2), 55–57.

Thiraphan, C. (2018). *Sustainable Social Development: Concepts and Applications.* Bangkok: Thammasat University Press.

World Health Organization. (2017). *Guidelines for Drinking-Water Quality*. (4th ed.). Geneva: World Health Organization.